

НІМЕЦЬКИЙ НЕОКРИТИЦИЗМ ЯК МОДЕРНІСТСЬКИЙ ПРОЯВ АНТИПОЗИТИВІЗМУ В ІСТОРІОГРАФІЇ

Козаченко Наталія Вадимівна, студентка 5-го курсу магістратури за спеціальністю історія, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Луганськ.

Михайлюк Віталій Павлович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та міжнародного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Луганськ.

Рум'янцев Станіслав Дисанович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та українознавства, Луганський національний аграрний університет, Луганськ.

Анотація

Складання етапів розвитку історичної науки в процесі її еволюції безпосередньо залежало від вимог, що ставилися перед нею конкретною епохою: Еллінізм характеризувався наявністю вигаданих діалогів або монологів в історичних працях, Середньовіччя було суцільно підпорядковано провіденціаналізму, Просвітництво представляло собою енциклопедичну діяльність, наслідком чого є виникнення позитивістського напрямку в історії, і т. ін.. Така поетапна зміна вимог цілком логічна, оскільки суспільство, модернізуючи різні аспекти свого життя, підвищує рівень цих вимог, аби вони відповідали поставленим сучасністю цілям. Тому перехід від однієї епохи до іншої, у більшості випадків, характеризується критикою попередньої. Не винятком став й період антипозитивізму в історичній науці, або, як його ще називають, модернізм. На зламі ХІХ-ХХ ст. історія в останній раз підпадала під рішучий вплив філософії, що з власних позицій глибокого осмислення проблем в історіописанні пропонувала свої методи їх вирішення. Однією з причин виникнення такого становища є діяльність істориків-позитивістів у сер. ХІХ ст., що мала за мету просту фіксацію фактів та накопичення джерельного матеріалу з історії. Це призвело до того, що на «Кінець століття», представленого роботами модерністів, припадає жорстка критика апогейності використання емпіристичного методу дослідження позитивістами, оскільки він був позбавлений критичного аналізу фактів та характеризувався недооцінкою людського чинника у процесі історичного розвитку. Як наслідок, виникла необхідність переозброєння методологічного арсеналу історії, що розпочалася з постанови питання про доцільність перенесення принципів та методів дослідження природничих наук на історію. Одними з перших в цій сфері були німецькі неокритицисти В. Дільтей, В. Віндельбанд та Г. Ріккерт., які замислювалися над межами та способами пізнання істориком конкретної дійсності минулого, та про ступінь впливу особистості дослідника на реконструкцію цього минулого. У даній статті висвітлюється проблематика пізнавальної можливості історика та міри його суб'єктивності, що проектується в історіографічному напрямі на основі аналізу праць з філософії історії німецьких модерністів.

Ключові слова: історична наука, історіографія, методологія, методи пізнання, суб'єктивність, позитивізм, модернізм.

На сьогоднішній день в історіографії та історичній науці нараховується безліч проблем, відмінних за характером, але пов'язаних між собою. Такі проблеми, як виділення недостатньої кількості годин для навчання з історії, суцільний плагіат, фальсифікація, надання статусу меншовартості історії, зменшення систематичності у вивченні історичного матеріалу, що пов'язано, на думку деяких дослідників, з вимогою знаходження маловивченого або невивченого, мають, безперечно, гострий характер. Але у даному випадку нас більше цікавлять питання теоретичного складу, дискусійності яких залишається ще з часів модернізму: 1) пізнавальна можливість історика та міра його суб'єктивності, 2) межа території, яку історик здатен освоїти, 3) проблема можливості/неможливості історичного синтезу, 4) проблема співвідношення індивідуального та соціального, 5) проблема можливості/неможливості проникнення у свідомість індивіда минулого [1].

Дослідження цих проблемних питань відноситься до генези історичної науки, «що потребує осмислення етапів свого розвитку, підсумків пройденого шляху та майбутніх задач». Така відповідальність накладається на історію історичної науки, тобто історична наука є основою для розвитку історіографії [2].

Перелік викладених вище проблем постійно знаходиться в центрі уваги істориків, які намагаються або знайти вихід, або наголошують на їх тривожне значення, результати та наслідки. Наприклад, Карпов С.П. у своїй статті «Историческая наука и историческое образование в современном информационном пространстве: тупики и перспективы» досліджує стан розвитку сучасної історичної науки, та надає їй не найкращу оцінку, що пов'язано, на думку автора, з низьким рівнем освіти та підготовки кадрів в новому інформаційному суспільстві [3]. Аналіз дискусій, що мають місце в сучасній науці з проблемних питань теоретичної історіографії, розглядає у своїй праці «Теоретические проблемы историографии как научной и учебной дисциплины на рубеже XX–XXI столетий» Каминін В.Д. Роботу цього автора можна порівняти з керівництвом з використання методів дослідження в історіографії, що, на нашу думку, має лише позитивний відгук [4].

Історична наука, як і будь-яка інша, несе на собі відбиток конкретної епохи з її соціокультурним становищем. Ця обставина впливає на зміни в уявленнях про історію, її методи та форми історичного пізнання. Як наголошує Грюнов О.В. «Навіть на фоні цієї спільної для всіх епох закономірності, оновлення методологічного арсеналу історичної науки сполучено з переліком труднощів, що відносяться до соціокультурних реалій недавнього минулого та сьогодення» [5]. На сучасному етапі більшість істориків вважає, що проблеми в історичній науці полегшаються при повній відмові від філософських суперечок з приводу історичного пізнання, що зводить, врешті, істориків на позиції позитивізму, де історичне пізнання дорівнює тлумаченню джерел. Тому, роль філософії у розвитку історичної науки повинна збільшуватися, але при цьому не мати категоричний характер та набувати значень абсолюту.

За таких умов, та вище викладеної аргументації, автори даної статті вважають доцільним дослідити період антипозитивізму в генезі історичної думки крізь призму методології та концепцій у працях німецьких модерністів, оскільки саме в

їх роботах була висвітлена першочергова для нас проблематика – пізнавальна можливість історика та міра його суб'єктивності. Дане питання, зазвичай, розглядається у роботах з філософії таких авторів, як Реле Д. та Антисері Д., Лавриненко В.Н., Яковенко Б.В., Борисова Є.М. та Джохадзе Н.І., але у своїй більшості в них висвітлено узагальнюючий матеріал, що можна використати для додаткової обізнаності, враховуючи саме філософську специфіку обраної теми [6,7,8]. На нашу думку, для історико-філософської роботи придатною є книга Реле Д. та Антисері Д. «Западная философия от истоков до наших дней», де автори висвітлили процес формування наукових ідей у ХІХ-ХХ ст., а також історичний контекст у працях німецьких авторів, що нас цікавлять: В. Дільтей, В. Віндельбанд та Г. Ріккерт [9].

Детальністю роботи характеризуються дослідження, що мають для нас фундаментальне значення, оскільки вони присвячені окремо кожному історичному епохи модерна, точніше їх поглядам та концепціям стосовно історичної науки та її змісту: Аксельрод Л. «Философско-историческая теория Г. Риккерта», Яковенко Б. «К критике теории познания Риккерта», Плотников Н.С. «Жизнь и история. Философская программа Вильгельма Дильтея» [10,11, 12].

А відтак, нашим завданням є аналіз кожного епістемологічного підходу з позицій антинатуралізму німецьких істориків кінця ХІХ- поч. ХХ ст.. для висвітлення напряму історичної думки, але за умови збереження унікальності погляду історика, аби дане дослідження не прийшло у кінцевому рахунку до всепоглинаючого узагальнення.

Враховуючи вимоги, щодо використання методу історизму в історіографічній науці, яка в цій роботі є основоположним напрямом, потрібно прийняти до уваги фактори впливу на формування поглядів, світорозуміння та наукового мислення автора, праці котрого досліджує історіограф. По-перше, мова йде про необхідність зважати на конкретно-історичні умови, за яких виникла та розвинулася історична концепція. По-друге, аби вірно надати оцінку історичній концепції конкретного періоду, необхідно порівнювати її зі станом науки попередньої епохи [13]. Ці дві вимоги мають супроводжуватися відсутністю перенесення сучасного сприйняття явищ на минуле, бо в іншому випадку це призведе до модернізації самої концепції, а це, в свою чергу, до спотворення істинності її положень. Тому, доцільно буде розпочати виклад матеріалу з надання характеристики епосі, яка надала можливість відійти від крайнощів та обмеженості в процесі пізнання та висвітлення історії – епосі модерну.

На хід історичної думки завжди впливали настрої у суспільстві, які ґрунтуються на сукупності різних проявів людського буття (соціального, економічного, політичного, культурного та ін.) у конкретний період. У спектрі динаміки ці настрої можуть мати різні ознаки, наприклад, характеризуватися тривожністю та напруженістю, або навпаки, відчуттям стабільності. На зламі ХІХ-ХХ ст. суспільство опинилося у стані очікування, що пов'язано, в першу чергу, з переходом до нового тисячоліття, доречі, цьому проміжку часу була притаманна віра у кінець світу та нове неймовірне майбутнє, переоцінки ідеалів, життєвих принципів та цінностей. В історії європейської культури даний період був названий *fin de siecle* (від франц. – «кінець століття»), що ознаменувався появою модерну (від франц. – новітній, сучасний) – напрямом у мистецтві, літературі та світогляді

[14]. Настання епохи модернізму було відповіддю на об'єктивний утилітаризм позитивістів, їх прагнення упорядкувати все у житті відповідно до виведених ними ж законів, підпорядковуючи основам природничих наук, тобто емпіризму. Воно й не дивно, що саме на «кінець століття», коли на перше місце виходить максимальне вираження внутрішнього світу, чуттєвість сприйняття та, особливо, схилення перед декадансом, вибухнув «антипозитивістський бунт», представлений філософами та істориками, що докоряли позитивістському еволюціонізму за недооцінку людського чинника, механіцизм, натуралізм та відсутність критичного аналізу фактів. Тому, в цей час історична наука постає перед необхідністю переозброєння свого методологічного арсеналу, де на перше місце виходить суб'єктивний історизм, коріння якого йде ще в епоху романтизму, а головне це виявлення внутрішнього керма соціальних явищ, «внутрішнього змісту вчинка, мотивів та свідомої орієнтації діючого суб'єкта на ті чи інші норми, цінності» [15].

Першим кроком на шляху відходження від позитивізму, постає питання про доцільність перенесення принципів та методів дослідження природничих наук на історію. На основі виділення такої проблематики, В. Дільтей відокремлює історію від природознавства, беручи за основу дуалістичну побудову світу на протигагу матеріалістичній позиції. Аргументація цього відокремлення висвітлена в його праці «Вступ до наук про дух» (1883), де різниця ґрунтується на протилежності способів пізнання: світ природи пізнається на основі емпіричного методу, тоді як світ людей – шляхом суб'єктивної діяльності за допомогою «внутрішнього досвіду» самого дослідника [16]. З цього витікає постановка іншого питання в історичній науці, який вже мав місце в епоху Романтизму. Мова йде про «дух епохи», який зумовлює, за висловом В. Дільтея, прояв суб'єктивної діяльності у світі людей, тобто в цей час актуалізується категорія історії, яка сьогодні активно використовується для тлумачення багатьох явищ та феноменів в історичній науці.

Процес пізнання шляхом внутрішнього досвіду пояснюється розмежуванням предмету наук про природу та наук про дух з позицій різниці ґносеологічного характеру. Тобто, для історії, як науки про дух, властиве внутрішнє переживання (Erlebnis) минулих подій, яке, як зазначають Реле Д. та Антисері Д., має ще й значення внутрішнього досвіду, а звернення до Erlebnis є «єдиною підставою наук про дух» [17]. Як зауважує В. Дільтей, зрозуміти індивідів можливо лише за умови інтеграції Erlebnis з розумінням (Verstehen), яке, в свою чергу, є повторним переживанням (Nachleben) та відтворенням (Nachbilden) [18]. Таким чином, історик в процесі своєї роботи повинен «перенестися» в подію минулого, яку він досліджує, зрозуміти її з позицій поглядів того часу та правильно інтерпретувати реконструйовану ним реальність, пов'язуючи її із загальним історичним контекстом.

Діяльність антипозитивістів можна охарактеризувати як взаємодоповнюючу. Прикладом даного ствердження можуть слугувати праці таких філософів історії, як В. Вілбденбанд та Г. Ріккерт. У період 1880-1930 рр. у Німеччині не аби якою популярністю користувався філософський напрям – неокантіанство, школа якого мала різні відтінки філософсько-історичної думки. Одним із відгалужень цього напрямку є Баденська школа, представниками якої якраз і були В. Вілбденбанд та Г. Ріккерт. Вони, як і В. Дільтей, задавалися питанням рівнозначності способів

відображення дійсності в історії та природничих науках, зводячи свою діяльність до критичного аналізу.

Так, у В. Віндельбанда в основу його дослідження лягає критика Дільтеєвських поглядів. На думку В. Віндельбанда, метафізична різниця наук про природу і про дух методологічно не обґрунтована, оскільки відмінність пізнання, як різниця між реальними предметами та елементами свідомості, зводяться у В. Дільтея до відмінності в об'єктах – природа та дух. Тому В. Віндельбанд поділяє наукові дисципліни на ті, що за його словами, шукають спільне, виводячи з цього закони, які є завжди, та на ті, що шукають приватне, індивідуальне, неповторне – «події у процесі становлення, те, що буває лише раз» [19, с. 293]. Перший вид він назвав науками номотетичними, а другий – науками ідеографічними, до якого, до речі, і відноситься історія. З цього випливає, що В. Віндельбанд, як зауважує Г. Ріккерт, відмовляється від просто розподілу наук на природничі та науки про дух, і вразі цієї відмови, таким чином, необхідна заміна, яка повинна полягати у відмінності між науками, що «вивчають події» (Ereigniswissenschaften), та науками, що «формують закони» (Gesetzwissenschaften) [20, с. 261-262]. А головний аспект в цій відмінності – це різниця методів вище вказаних наук: до першої відноситься ідеографічний метод, а до другої – номотетичний.

Сталося так, що критична філософія історії В. Віндельбанда у сучасних колах істориків, та не лише їх, більш відома як історична теорія Г. Ріккерта. Як зауважує Аксельрод Л., причиною такого перебігу подій є те, що «Ріккерт зробив цю проблематику центром своєї філософсько-дослідницької роботи, яка мала за мету розробити, розвинути та логічно обґрунтувати відмінності між природознавством та історичною наукою» [21]. Критерієм відмінності у Г. Ріккерта виступає інтерпретація дійсності з позицій історії та природи. В свою чергу, ця інтерпретація залежить від методів, що для неї використовуються. Тому, аби краще розібратися у методології, Г. Ріккерт розпочинає своє дослідження з аналізу понятійного апарату в обох сферах, оскільки утвердження понять в конкретній формі і є метод.

Дійсність представляє собою «нескінченність явищ», і ця нескінченність робить неможливим опис та зображення природи (в загальному розумінні цього слова) в її індивідуальних проявах. Тому, в силу обставини, що склалася, позитивісти використали метод утворення загальних понять, де під конкретним словом розуміється сукупність спільних ознак, що належать конкретній групі предметів. Але такий метод вилучає індивідуальні та перехідні властивості явищ, внаслідок чого утворюється інший понятійний апарат, що складається з понять наділених індивідуальними властивостями предмета. Процес вилучення особистих якостей, що переслідує мету узагальнення в складанні природно-наукових понять, Г. Ріккерт назвав генералізуючим методом. Даний метод є для багатьох наук основним, оскільки підведення власного під загальне організовує певну упорядкованість та виводить закономірність у процесі творення, що, в свою чергу, призводить до спрощення розуміння та відображення дійсності. Проте, як зауважує Г. Ріккерт, генералізуюче розуміння дійсності не вичерпує нашого інтересу, оскільки часто зацікавленість викликає предмет, що має щось «особливе, йому лише присутнє, (eigentümlich), що відрізняє його від усіх інших об'єктів» [22, 23, с. 20].

Таким чином, якщо навіть об'єкт входить у межі родового поняття, ми намагаємося цей екземпляр не прирівнювати до інших, що належать родовій групі. Тобто наше знання про цей об'єкт спрямовано на пізнання його індивідуальності, що призводить до надання йому власного імені, відкидаючи вже існуюче родове. Але індивідуалізуюче розуміння дійсності, як наголошує Г. Ріккерт, як і генералізуючий метод, не є повним відображенням різноманіття змісту об'єкта, оскільки кожне дослідження має під собою вибір об'єкту та його складових разом з конверсією початкового матеріалу. Взагалі, Г. Ріккерт вказує на повну відсутність загальних об'єктів, та підкреслює лише існування індивідуальних «існує лише по одиночне (Einmaliges) та ніколи не існує нічого, щоб у дійсності повторювалося...» [24, с. 21]. З цього він виводить необхідність розуміння різниці двох видів індивідуальності: до першого належить будь-яка річ або процес, його зміст є повним та цілком збігається з дійсністю, але його розуміння недосяжне, а до другого – індивідуальність «повного для нас значення, що складається з повністю визначених елементів» [14, с.21]. Так ось друге не є дійсністю, бо це лише продукт нашого розуміння цієї дійсності, «нашого донаукового утворення понять» [25, с. 21]. Але саме до донаукового утворення понять, процесів та їх результатів примикає будь-яка наукова робота, оскільки це є її матеріалом.

Не дивлячись на прихильність Г. Ріккерта до індивідуалізуючого методу, його судження не позбавлені адекватного об'єктивізму, оскільки він наголошує двомірності підходу, тобто об'єкт може розглядатися з позицій обох методів – генералізуючого та індивідуального. Проте історія не має за мету підводити свою дійсність до узагальнюючих тенденцій, на відміну від природознавчих наук. І саме це на протязі XIX ст. стало приводом для надання історії статусу не науки, оскільки вона ще недорозвинена, бо їй не підходить повністю використання лише генералізуючого методу. Таке ствердження стало головним аргументом натуралістів позитивізму, що, як вже зазначалося, й призвело до антипозитивістського бунту гуманітарію.

Проведений Г. Ріккертом аналіз понятійного апарату, надав йому змогу визначити межу природознавства та історичних наук: у сфері природознавства межею є споглядова індивідуальна конкретність, тоді як в історичній науці – загальність.

Таким чином, викладений вище матеріал дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, сучасна історична наука знаходиться у надзвичайно критичному становищі, поліпшення якого, на жаль, не залежить у повній мірі від інтелігенції та наукової еліти, оскільки вирішення поставлених проблем, на нашу думку, повинно розв'язуватися шляхом грамотного реформування всієї освітньої системи.

По-друге, висвітлені результати проведеного нами дослідження, надають право говорити про досягнення поставленої мети. Але перед тим як почати виклад основних підсумків, слід зазначити, що отримання бажаних результатів не викликало потреби у авторів цієї статті демонструвати увесь спектр методологічних досягнень німецьких неокритицистів. Тому ми вважаємо, що звинувачення проведеного дослідження у його неповноті буде мати неправомірний характер, оскільки нами навмисно було обрано з існуючого переліку лише три представники німецького антипозитивізму та висвітлено ту частину їх

методологічної концепції, що відповідала поставленій меті – дослідити пізнавальну можливість історика та міру його суб'єктивності в працях німецьких модерністів.

Отже, на зламі XIX–XX ст. німецька історична школа неокритицистів стояла на позиціях відокремлення історичних наук від природознавства, аргументуючи це різницею у методах пізнання та, відповідно, дослідження. Предметом історії модерністи проголосили унікальність явища, події або факту. Відповідно, використання методу узагальнення позитивістів, або як його назвав Г. Ріккерт генералізуючий метод, шляхом простого накопичення та фіксації матеріалу, втрачав своє значення в процесі пізнання історичної дійсності. Відтепер, головним завданням історика було не намагання знайти закономірність процесу або винайти сам закон, а висвітлити унікальний бік, наприклад, якоїсь історичної події. Для цього йому було необхідно внутрішньо пережити цю подію ще раз, відкинувши свій сьогоdnішній світогляд. Слід зазначити, що позитивісти наголошували на необхідності дотримання нейтральності в наданні оцінки, тобто судження мало бути об'єктивним. Модерністи ж відкидали апогейність об'єктивності, тому що особистий погляд з самого початку вже є суб'єктивним, оскільки він особистий. Якщо за В. Дільтеєм діяльність людини є суб'єктивною та базується на її внутрішньому досвіді, то Г. Ріккерт вказує на відсутність можливості взагалі повністю пізнати всю багатогранність об'єкту, бо історик завжди робить вибір, розставляючи пріоритети на свій розсуд, внаслідок чого шматочки цілого губляться. Тому відновити повністю картину минулого просто неможливо. Це призвело до того, що сьогодні ми спостерігаємо тенденції до конструювання минулого, а не його реконструкції, що нажаль, на наш погляд, не є світлим відтінком методології історичних наук.

Таким чином, початкова суб'єктивність та відсутність можливості у повній мірі реконструювати минулі події, зменшує пізнавальну можливість історика і, як наслідок, збільшує міру його суб'єктивності.

Література

1. Яковенко Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. – К.: «Часопис «Критика»», 2007. – 347 с.
2. Камынин В.Д. Теоретические проблемы историографии как научной и учебной дисциплины на рубеже XX–XXI столетий [Электронный ресурс] / В.Д. Камынин // Трибуна ученого №3 (78). Проблема образования, науки и культуры, 2010. –Режим доступа: [http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0078%2803_\\$03-2010%29&xsl=showArticle.xslt&id=a06&doc=./content.jsp](http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0078%2803_$03-2010%29&xsl=showArticle.xslt&id=a06&doc=./content.jsp)
3. Карпов С.П. Историческая наука и историческое образование в современном информационном пространстве: тупики и перспективы [Электронный ресурс] / С.П. Карпов // Материалы международной конференции «Проблемы методологии изучения и преподавания современной истории», 2 октября 2009. – Режим доступа: http://www.hist.msu.ru/Science/History/karpov2009_2.htm
4. Камынин В.Д. Назв. праця
5. Грюнов А.В. Специфика познавательной деятельности историка :Как субъекта познания [Электронный ресурс]: дис. . канд. философских. наук :09.00.01 / А.В. Грюнов. – Ульяновск, 2004. – 150 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/spetsifika-poznavatelnoi-deyatelnosti-istorika-kak-subekta-poznaniya>
6. Реле Д., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней / Реле Д., Антисери Д. – Санкт-Петербург: ТОО ТК «Петрополис», 2007. – 826 с.
7. Лавриненко В.Н. Философия: Учебник / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Юристъ, 2004. – 294

Випуск 36

8. Борисова Е.М., Джохадзе Н.И. Философия: Учебно-практическое пособие / Е.М Борисова. Н.И.Джохадзе. – М.: МЭСИ, 2007. – 360 с.
9. Реле Д., Антисери Д. Назв. праця
10. Аксельрод Л. Философско-историческая теория Г. Риккерта / Л. Аксельрод [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.magister.msk.ru/library/revolt/aksel003.htm>
11. Яковенко Б. К критике теории познания Риккерта / Б. Яковенко // Вопросы философии и психологи. – М., 1908. – 412 с.
12. Плотников Н.С. Жизнь и история. Философская программа Вильгельма Дильтея / Н.С. Плотников. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2000. – 232 с.
13. Камынин В.Д. Назв. праця
14. Яковенко Н. Назв. праця
15. Осипов Г. Кризис эволюционизма и антипозитивистские течения в социологии конца XIX—начала XX в. / Г. Осипов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://bibliofond.ru/download_list.aspx?id=115520
16. В. Дильтей Собрание сочинений в 6 тт. Т. 1 Введение в науки о духе / Под ред. А.В. Михайлова и Н.С. Плотникова / Пер. С нем. Под. ред. В.С. Малахова. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2000. – 730 с.
17. Реле Д., Антисери Д. Назв. праця
18. Реле Д., Антисери Д. Назв. праця
19. Реле Д., Антисери Д. Назв. праця. – С. 293
20. Риккерт Г. Границы естественнонаучного образования понятий / Г. Риккерт. – Санкт-Петербург: Наука, 1997. – 536 с.
21. Аксельрод Л. Назв. праця
22. Аксельрод Л. Назв. праця
23. Риккерт Г. Философия истории / Г. Риккерт. – Санкт-Петербург: Издательство им. Жуковского, 1908. – 154 с.
24. Риккерт Г. Назв. праця. – С. 21
25. Риккерт Г. Назв. праця. – С. 21

REFERENCES

1. Yakovenko N. Introduction to the History / N. Yakovenko. - K.: «Journal» Criticism «,» 2007. - 347 p.
2. Kamynin V.D. Theoretical problems of historiography as a scientific and academic discipline at the turn of the twenty-first century [electronic resource] / VD Kamynin / / Tribune scientist № 3 (78). The problem of education, science and culture, 2010. -Access mode: [http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0078%2803_\\$03-2010%29&xsl=showArticle.xslt&id=a06&doc=../content.jsp](http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0078%2803_$03-2010%29&xsl=showArticle.xslt&id=a06&doc=../content.jsp)
3. Karpov S.P. Historical science and history education in today's information space: deadlocks and perspectives [electronic resource] / S. Karpov / / International Conference «Problems of Methodology of learning and teaching of modern history,» October 2, 2009. - Mode of access: http://www.hist.msu.ru/Science/History/karpov2009_2.htm
4. Kamynin V.D. Named work.
5. Grunov A.V. The specifics of the cognitive activity of the historian: As the subject of knowledge [electronic resource]: Dis. . Candidate. philosophical. Sciences: 09.00.01 / A. Grün. - Ulyanovsk, 2004. - 150. - Mode of access: <http://www.dissercat.com/content/spetsifika-poznavatelnoi-deyatelnosti-istorika-kak-subekta-poznaniya>
6. Rele, D., Antiseri D. Western philosophy from the origins to our days / Rele D., Antiseri D. - St. Petersburg: TOO TC «Petropolis», 2007. - 826 p.
7. Lavrinenko V.N. Philosophy: Textbook / Ed. prof. V.N. Lavrinenko. - 2nd ed., Corr. and add. - M.: Yurist, 2004. – 294 p.

8. Borisova E.M., Jokhadze N.I. Philosophy: a training-practical manual / E.M. Borisova. N.I.Dzhohadze. - Moscow: MESI, 2007. - 360 p.
9. Rele D., Antiseri D. Named work
10. Axelrod L. Philosophical and historical theory of H. Rickert / L. Axelrod [electronic resource]. - Mode of access: <http://www.magister.msk.ru/library/revolt/aksel003.htm>
11. Yakovenko B. To the critique of the theory of Rickert's knowledge / B. Yakovenko // Problems of Philosophy and Psychology. - M., 1908. - 412 p.
12. Plotnikov N.S. Life and history. Wilhelm Dilthey's philosophical program / N.S. Plotnikov. - M.: House of intellectual book, 2000. - 232.
13. Kamynin V.D. Named work.
14. Yakovenko N. Named work.
15. Osipov G. The crisis of evolution and anti-positivist currents in sociology late XIX-early XX century. / Osipov. - [Electronic resource]. - Mode of access: http://bibliofond.ru/download_list.aspx?id=115520
16. W. Dilthey Assembly repaired in 6 vols. Volume 1. Introduction to the human sciences / ed. A.V. Mikhailov and N.S. Plotnikova / Trans. from Germ. Under. Ed. V.S. Malakhov. - M.: House of intellectual book, 2000. - 730 p.
17. Rele D., Antiseri D. Named work
18. Rele D., Antiseri D. Named work
19. Rele D., Antiseri D. Named work – p.293
20. Rickert G. The boundaries of science education concepts / H. Rickert. - St. Petersburg: Nauka, 1997. - 536 p.
21. Axelrod L. Named work.
22. Axelrod L. Named work.
23. H. Rickert The philosophy of history / H. Rickert. - St. Petersburg: Publishing house of the name of Zhukovsky, 1908. - 154 p.
24. Rickert H. Named work – p.21
25. Rickert H. Named work – p.21

Козаченко Н.В., Михайлюк В.П., Румянцев С.Д. НЕМЕЦКИЙ НЕОКРИТИЦИЗМ КАК МОДЕРНИСТСКОЕ ПРОЯВЛЕНИЕ АНТИПОЗИТИВИЗМА В ИСТОРИОГРАФИИ

Анотация

Сложение этапов развития исторической науки в процессе ее эволюции непосредственно зависело от требований, которые ставились перед ней: Эллинизм характеризуется наличием вымышленных диалогов или монологов в исторических трудах, Средневековье было всецело подвержено провиденциализму, Просвещение представляло собой энциклопедическую деятельность, следствием которой явилось возникновение позитивистского направления в историографии, и т.д. Такое поэтапное изменение требований вполне логично, поскольку общество, постепенно модернизируя разные аспекты своей жизни, повышает уровень этих требований, чтобы они соответствовали поставленным современностью целям. Поэтому переход от одной эпохи к другой, в большинстве случаев, характеризуется критикой предыдущей. Не исключением является и период антипозитивизма в исторической науке, или, как его называют, модернизм. На стыке XIX-XX ст. история в последний раз подверглась решительному влиянию философии, которая с собственных позиций глубокого осмысления проблем в историописании предлагала свои методы их решения. Одной из причин возникновения такого положения является деятельность историков-позитивистов в середине XIX ст., которая ставила своей целью простую фиксацию фактов и накопление источниковедческого материала по истории. Это привело к тому, что на «Конец столетия», представленного работами модернистов, приходится жесткая критика апогейности использования эмпирического метода исследования позитивистами, поскольку он был лишен критического анализа фактов и характеризовался недооценкой человеческого фактора в процессе исторического развития. Как следствие, возникла необходимость переоснащения методологического арсенала истории, которое началось с постановки вопроса о

Випуск 36

целесообразности перенесения принципов и методов исследования природоведческих наук на историю. Одними из первых в данной области были немецкие неокритицисты В. Дельтей, В. Виндельбанд и Г. Рикерт, которые размышляли над границами и способами познания историком конкретной действительности прошлого, и о степени влияния личности исследователя на реконструкцию этого прошлого. В данной статье освещаются проблематика познавательной возможности историка и меры его субъективности, которые проектируются в историографическом направлении на основе анализа трудов по философии истории немецких модернистов.

Ключевые слова: историческая наука, историография, методология, методы познания, субъективность, позитивизм, модернизм.

Kozachenko N.V., Mihajljuk V.P., Rumjancev S.D. GERMAN NEOKRITITSIZM AS A MODERNIST MANIFESTATION ANTIPOZITIVIZMA IN HISTORIOGRAPHY

Annotation

Drafting stages of the development of historical science in the process of its evolution directly depended on the requirements which were put before it concrete era: Hellenism was characterized by presence of fictional dialogues or monologues in historical works, the Middle Ages was entirely subordinated of providentsianalizm, the Enlightenment constitutes the encyclopedic activity, as a result of what is appearance of positivism direction in history, etc. Such a step-by-step change of the requirements is completely logical, as society, upgrading various aspects of your life, increases the level of these requirements, that they answered the aims which put by contemporaneity. That is why transition from one epoch to other, in most cases, characterized criticism of previous. Not an exception became the antipozitivizm period in history, or, as it is called, modernism. At the turn of the nineteenth and twentieth centuries the history for the last time was subjected a strongly influence of the philosophy that offered the methods of its decision from own positions of deep comprehension of problems in history writing. One of reasons of this situation is an activity positivist historians in the middle of the XIX century, which had a simple goal for the fixation of the facts and the accumulation of original material of history. This led to the fact that to the «End of the Century» presented by works of modernists, have severely criticized the use apogee empiristic method of research by positivists, because it was deprived of a critical analysis of the facts and characterized an underestimation of the human factor in the process of historical development. As a consequence, there was a need for rearmament methodological arsenal of history, which began with the decision of the appropriateness of transferring the principles and methods of research science on the history. Some of the first in this area were German neo-criticists W. Dilthey, W. Windelband and H. Rickert, who wondered about the limits and methods of knowledge by historian of the concrete reality of the past, and of the extent of the influence of the researcher's personality to the reconstruction of the past. Therefore, this article highlights the problems of the cognitive capabilities of the historian and the measure of his subjectivity, which are projected in the historiographical direction based on the analysis of philosophy of history of German modernists.

Keywords: historical science, historiography, methodology, methods of knowledge, subjectivity, positivism, modernism.

Рецензент: **Добров П.В.**, доктор історичних наук, професор.

Стаття подана
10.04.2012